

Olga DOBĂ,

asistent universitar al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefen cel Mare” a MAI, master în drept, doctorandă

STATUTUL JURIDIC AL CONDAMNATULUI ȘI REINTEGRAREA LUI ÎN SOCIETATE

Rezumat

Schimbările produse în societatea noastră, în drumul ei spre dezvoltarea democrației și constituirea statului de drept, implică, prin natura lucrurilor, o nouă viziune și asupra efectelor criminalității ca fenomen social deosebit de grav, inclusiv sub raportul eficienței sancțiunilor de drept penal, aplicate și concretizate în integrarea socială postpenală a foștilor infractori.

Problematica complexă și complicată pe care o reflectă procesul de revenire la o viață normală în societate a persoanelor ce au executat o sancțiune de drept penal, mai ales privată de libertate, decurge, în mod firesc, prin scop și finalitate, din cerința socială obiectivă a implicării tuturor membrilor societății în dinamica transformărilor actuale cu care aceasta se confruntă, din rîndul căreia foștii infractori nu pot fi excluși.

Cuvinte-cheie: statut juridic, infractori, condamnat, pedeapsă, sancțiune, criminalitate, drepturi și obligații, libertate, societate.

Résumé

Les changements enregistrés par notre société dans sa voie vers de développement de la démocratie et l'établissement de l'Etat de droit impliquent, la nature des choses, une nouvelle vision sur les effets de la criminalité comme par phénomène social particulièrement grave y compris en termes de l'efficacité des sanctions pénales, appliqué et concrétisés dans l'intégration sociale postpénale des ex-détenus.

La question complexe et compliquée réflécté par le retour à une vie normale dans la société des personnes ayant purgé une sanction de droit pénal, surtout privée de liberté, découle, naturellement, par le but et la finalité, de l'exigence sociale objective de faire participer tous les membres de la société à la dynamique des transformations actuelles.

Mots-clés: statut juridique, délinquants, condamné, châtiment, sanction, criminalité, droits et obligations, liberté, société.

Introducere. Statutul juridic al condamnaților desemnează starea condamnaților pe timpul executării diferitor pedepse penale și se prezintă sub formă de drepturi, libertăți și obligații. Indiferent de împrejurările în care s-ar afla orice ființă umană, ea are drepturi fundamentale. Astfel, condamnații la pedeapsa cu închisoarea nu sunt lipsiți de cetățenie și beneficiază de toate drepturile, libertățile și obligațiile proprii tuturor cetățenilor, fixate în Constituție, acte normative ale diferitor ramuri de drept, cu excepția restricțiilor rezultate din sentința judecătorească și în funcție de comportamentul lor pe parcursul executării acestei pedepse.

Unele din cele mai importante drepturi și obligații ale condamnaților sunt următoarele:

– condamnatul are dreptul de a fi informat de instituția sau de organul care asigură executarea pedepsei, în limba pe care o înțelege, despre drepturile și obligațiile sale, apărarea și respectarea drepturilor, dreptul la ocrotirea sănătății și la asistență medicală, inclusiv dreptul de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, dreptul la asistență juridică, dreptul de a adresa petiții, cereri, reclamații, propuneri,

sesizări administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii etc.;

– condamnatul este obligat să respecte prevederile legislației execuțional-penale după ce a luat cunoștință de ele, să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a personalului instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane, să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei ș.a. [1, art.169-art.170].

Metode și materiale aplicate. Folosirea metodelor analitice-contemporane, și anume metodele de cercetare: metoda instituțională, metoda funcțională, metoda sociologică, metoda logică, diverse analize și sinteze comparative, monografice și alte metode de cercetare. Ca suport științific și normativ au fost folosite lucrările savanților din Republica Moldova, România și alte state, precum și actele normative ale R. Moldova.

Recunoașterea, consacrarea drepturilor

omului în documentele internaționale a avut o influență benefică asupra legislației interne a statelor, ducând la perfecționarea ei. Fiind recunoscute la scară internațională, drepturile omului au făcut posibil ca ideile de libertate, demnitate să fie valorificate în întreaga lume și totodată a stimulat opoziția față de regimurile totalitare, autoritare. Relația dintre mijloacele internaționale și cele naționale de protecție a drepturilor omului a condus la traducerea în viață a primatului dreptului internațional asupra celui intern, fapt confirmat și prin Constituția Republicii Moldova, și anume: dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale [2, art.4, alin.(2)].

Reglementarea minuțioasă a statutului juridic al condamnaților reprezintă un mijloc important în educarea lor juridică și morală, în cultivarea respectului față de lege, față de dreptul altor persoane. Legislația de executare a sancțiunilor de drept penal apără drepturile și interesele legitime ale condamnatului, asigură condiții pentru corijarea acestuia, garantează echitatea socială, protecția lui juridică și de altă natură la punerea în executare a pedepsei și la neaplicarea condiționată a pedepsei.

Importanța social-juridică a obligațiilor condamnaților e reflectată în normele dreptului penitenciar, ca o totalitate de măsuri de constrângere, prin intermediul cărora sunt atinse scopurile pedepsei penale, corectarea și reeducarea deținuților.

Statul este înzestrat cu anumite împuterniciri de a aplica măsuri de constrângere în vederea menținerii ordinii și disciplinei în locurile de executare a pedepsei. Conținutul obligațiilor condamnaților constă în respectarea unor norme și reguli stabilite [3, p. 68].

O altă obligație juridică a condamnatului constă în respectarea regulilor de executare a pedepsei, stabilită în normele de drept, ce obligă, interzic și asigură astfel survenirea efectelor pedepsei penale, menținerea ordinii de drept în timpul executării ei, condamnatul fiind obligat să respecte cerințele care rezultă din legislația execuțional-penală și din sentința instanței judecătorești, regulile și normele de conduită, con-

form legislației în vigoare [4, p. 32].

Condamnatul, este obligat, de asemenea, să execute cerințele legale ale administrației instituției și ale organului care pune în executare pedeapsa sau exercită controlul asupra lui privind neaplicarea condiționată a pedepsei.

După cum am observat, fasciculul de obligații stipulate în legislația execuțional-penală și în alte acte normative au scopul de a adapta comportamentul deținuților la unele norme dorite și acceptate de societate. Respectarea obligațiilor de către condamnați în timpul executării pedepsei va avea un impact pozitiv atât în procesul executării pedepsei, cât și în procesul de reintegrare socială a lor [5, p. 38].

Ca o mică descriere la cele menționate mai sus, țin să scot în evidență principalele aspecte ale statutului juridic al condamnatului. Astfel, statutul juridic al condamnaților desemnează starea condamnaților pe timpul executării diferitor pedepse penale și se prezintă sub formă de drepturi, libertăți și obligații.

Astfel, un studiu minuțios al statutului juridic al condamnaților reprezintă un mijloc important în educarea lor juridică și morală, cultivarea respectului față de lege, față de dreptul altor persoane, precum și pregătirea lor pentru resocializare și reintegrare în societate.

Trebuie să menționăm că stabilirea de către stat a pedepsei privative de libertate presupune asumarea unei responsabilități enorme. Statului îi revine sarcina de a crea toate condițiile necesare pentru a oferi condamnaților posibilități să se pocăiască, să conștientizeze ilegalitatea acțiunii comise.

Această funcție rezultă și din semnificația cuvântului latin „penitenciar”, care în traducere înseamnă „pocăință”. De asemenea, condițiile de deținere create trebuie să contribuie la realizarea scopului suprem al pedepsei penale de educare și corijare în vederea reînțoarcerii în societate a unei persoane conștiente de obligativitatea respectării normelor de drept stabilite în stat. Penitenciarul trebuie să reprezinte pedeapsa prin excelență a societăților civilizate, dar nu o școală a crimei [6, p. 15].

Condamnatul, în perioada executării pedepsei, are în societate rolul de ispășitor al vinovăției sale care se corectează prin intermediul acțiunii represive a statului, al cărei

scop este de a-i forma calități social-utile ce ar asigura respectarea normelor de drept, a intereselor altor cetățeni, a societății și statului, deci statutul juridic al condamnatului este o categorie socială al cărei conținut se modifică odată cu nivelul de dezvoltare a societății, tipul de stat, nivelul criminalității, fiind influențat, totodată, de prezența în societate a unor mijloace de luptă cu ea [7, p. 58].

Pentru mulți din acei care se află în detenție una din cauzele semnificative este inculțura. Statistica ne convinge că majoritatea celor aflați în închisoare sunt analfabeți sau întâmpină greutăți la citire și scriere [8, p. 211].

Delincventul este un individ care aparent are un surplus de experiențe neplăcute și care simte că trăiește într-o lume plină de disconforturi, amenințătoare. Sentimentul lui de autoapreciere pare să fie subminat de aceea că el nu pierde nimic dacă este criticat sau chiar încarcerat. Neavând un statut social de apărat, teama de a-l pierde nu-l motivează să facă eforturi pentru a se conforma normelor sociale. Mai mult decât atât, fie că a avut prea multe contacte neplăcute cu alți oameni, fie că pe toți îi consideră asemănători, el nu-i apreciază pe alții și din această cauză nici nu pune preț pe părerea lor. Acest set de atitudini face extrem de dificilă stabilirea de contacte cu el în vederea încercării de a-l reeduca.

Desigur, nu se poate nega faptul că delincvența e și un produs al reacției sociale, dar nu se poate ignora că declanșarea unei atare reacții, formularea consensului general de oprobriu au drept sorginte, drept impuls inițial actul infracțional înțeles ca încălcare a unor prescripții legale imperative și nu ca un produs ineluctabil al reacției sociale.

Este foarte important să sesizăm că omul nu se naște, ci devine infractor în urma formării nereușite a personalității sale din punct de vedere moral-psihologic, ceea ce duce, în cele din urmă, la dezadaptarea și înstrăinarea lui de valorile societății. Aceste fenomene, îmbinate cu dificultățile cotidiene și condițiile sociale nefavorabile de care se ciocnește persoana dată și pe care nu le poate înfrunta din cauza neadaptării sale, constituie cauzele recidivei. Aflarea în locurile privative de libertate contribuie la progresarea procesului de neadaptare a persoanei și devine, în acest fel, un eficient stimul criminogen.

Pornind de la principalul factor și cel care are un impact afectiv major asupra delincventului care este familia, vom încerca să vedem rolul celorlalți și, mai ales, implicarea acestora [9, p. 12].

Familia are unul din cele mai grele roluri în tot acest proces de reintegrare post-penală pentru că ea reprezintă pentru delincvenți „totul” și ea este tot ce i-a rămas chiar și după ce și-a pierdut libertatea. De aceea este esențial să se mențină legături între aceștia și, mai ales, membrii familiei să-l trateze astfel încât să se simtă tot timpul că a fost în sânul familiei și că prezența lui aduce o oază de liniște acesteia. De modul în care este primit în familie depinde mult credința viitoare a acestuia. Să admitem că el este pregătit să se integreze, ce îi oferă societatea? Atâta timp cât noi suntem, trebuie să recunoaștem, marcați de viața de zi cu zi, rămâne prea puțin timp să ne gândim cum am putea să-i ajutăm. De aceea, revenind la problema înlăturării cauzelor, credem că este o modalitate mult mai bună sau, dacă se ajunge la pedeapsă totuși, însă în funcție deja de gravitatea infracțiunii, aceea de exemplu, de a executa pedeapsa în afara închisorii.

De asemenea, condițiile de deținere create trebuie să contribuie la realizarea scopului suprem al pedepsei penale de educare și corijare în vederea reîntoarcerii în societate a unei persoane conștiente de obligativitatea respectării normelor de drept stabilite în stat.

Astfel, câteva din principalele direcții în cadrul activității de resocializare în penitenciar sunt:

- organizarea unei ocupații profesionale, urmărindu-se formarea unui om apt de a exercita o activitate de muncă după eliberare;
- încadrarea în viața socială;
- regenerarea valorilor unei vieți particulare și familiale;
- organizarea timpului liber, diversificarea ocupațiilor culturale.

Rezultatele obținute în urma acestei cercetări constau în elaborarea unor recomandări privind necesitățile în cazul privării de libertate și în domeniul reintegrării sociale a infractorului, care ne-a permis să deducem un șir de concluzii din care ar deriva logic planul de acțiuni pentru dezvoltarea unui sistem eficient de reintegrare socială a infractorilor.

Numai privită în acest sens foarte larg, acțiunea de integrare socială a infractorilor și a foștilor infractori, mai ales când aceștia sunt minori și tineri, s-ar impune în toate etapele prin care aceștia trec, începând cu momentul intrării în conflict cu ordinea de drept și terminând cu revenirea lor în familie, deci într-un mediu firesc, la sfârșitul executării sancțiunii.

Mai mult, când este vorba de minori, perspectiva integrării sociale ar trebui să se deducă din esența sancțiunilor de drept penal aplicabile minorilor și, nu în ultimul rând, din procesul de socializare inițială a personalității, făcând posibilă, astfel, o mai bună corelare a acestuia cu prevederile principalelor documente internaționale, ca de exemplu: Ansamblul de reguli minime ale ONU privind tratamentul deținuților, Regulile europene pentru penitenciare, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului ș.a.

Totodată, e nevoie să ținem cont și de forța unor „incapacități funcționale” în cazul cărora cauza comportamentului criminal poate fi patologia psihică și imposibilitatea de apreciere adecvată și reglare conștientă a acțiunilor.

Concluzii. Am mai putea defini statutul juridic al persoanei condamnate ca starea socială actuală, adică starea reală a condamnatului în sistemul modern al relațiilor sociale.

Deci putem menționa că principalele mijloace de corijare a condamnatului sunt: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățământul general, influența exercitată de societate, aceste mijloace se aplică ținându-se cont de categoria infracțiunii, de personalitatea și comportamentul condamnatului, conform unui program individual și continuu.

Pentru a-i învăța pe deținuți să-și programeze timpul liber, se recomandă planificarea și realizarea unor programe culturale, programe de reintegrare socială care ar contribui la implicarea deținuților, la trezirea interesului pentru anumite acțiuni, la ameliorarea relațiilor sociale din mediul penitenciarului și la pregătirea pentru revalorificarea raporturilor cu semenii după eliberare.

Organizarea pregătirii profesionale și a activităților de muncă urmărește scopul integrării într-un mod de viață nou. Munca în pe-

nitenciar nu este un mod de pedeapsă sau de asigurare a existenței, ci o metodă de resocializare, însușirea unei profesii, care după eliberarea din detenție i-ar oferi individului posibilitatea angajării ce contribuie la reevaluarea de sine. Ar trebui acordat o atenție deosebită accesului la mijloacele mass-media, limitării senzației de izolare de problemele sociale.

Astfel, regulile aplicate condamnaților în penitenciare sunt una dintre cele mai importante resurse juridice care cer în esență ca „toate persoanele private de libertate să fie tratate cu respectarea drepturilor omului, iar condițiile de detenție nu pot fi justificate prin lipsa de resurse”.

Consider că concluziile și propunerile formulate mai sus ar putea oferi unele soluții noi pentru modernizarea cadrului juridic, prin modificarea acestuia la capitelele ce țin de problema reintegrării sociale a condamnatului.

Referințe bibliografice

1. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004 publicat la data de 05.11.2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220, nr. 704.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, data intrării în vigoare 27.08.1994.
3. Белый Н. А., Пенитенциарное право Республики Молдова, Кишинэу, 2001.
4. Lașcu M., Măntăluță S., Drept execuțional penal, Chișinău: Universitatea de criminologie, 2003.
5. Pop O., Executarea pedepsei privative de libertate, Chișinău: Academia de Drept din Moldova, 2004.
6. Pașca V., Măsurile de siguranță. Sancțiuni penale, Timișoara: Lumina Lex, 1998.
7. Simion Carp, Cornel Osadci, Oleg Rusu, Drept execuțional penal, Chișinău 2007.
8. Пицелко А.В. Социально-педагогические основы нравственного перевоспитания, Москва, 1998.
9. Brezeanu, O. Integrarea socială post-penală a infractorilor. Studii de criminologie, București: România de Măine, 1999.